

Kansalaisten vaikutusvaltavisiot

ILKKA RUOSTETSAARI

ABSTRACT
The Finnish People's
Visions of Their
Political Influence

The study is part of a wider research project, which analyses the Finnish power structure with the methods of elite analysis. The first part of the article deals with the views of the Finns concerning the present distribution of the social influence of institutions. The second part analyses the Finnish people's assessment of changes in the power position of institutions in the 1990's. Independent variables in both parts of the article are sex, age, level of education, profession, district of residence, and political views. The results are compared with those of former analogous studies.

According to the Finns, societal decisions that affect their lives are influenced the most by banks and big firms. These institutions are followed by the mass media (TV, radio) and the corporate system (the cabinet, employers' and employees' organizations). Since the mid 1970s the Finns have to a great extent lost their belief in the influence of the political decision-making system and representative democracy on their lives. The Finns do not believe that the influence of the parliament, the cabinet, the president of the republic and the parties is likely to increase in the 1990s. On the contrary, they believe that the power of the media and the economy will grow.

1. Johdanto

Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella käynnistettiin vuosi sitten parin tutkijan voimin Suomen Akatemian rahoittama »Suomalaisen yhteiskunnan valtarakenne» -tutkimusprojekti. Hankkeen tutkimussuunnitelma valmistui helmikuussa 1991. Projektin käynnistymiseen vaikutti yhtäältä maassamme käyty keskustelu valtatutkimuksen tarpeesta ja toisaalta yhteiskunnan eri sektoreiden valtarakenteissa viime vuosina tapahtunut keskittyminen. Tavoitteena on analysoida suomalaisen yhteiskunnan valtarakenteita eliittitutkimuksen menetelmin. Kysymys on siitä, mitkä instituutiot ja toimijat vaikuttavat keskeisimmän yhteiskuntakehityksen suuntaan. Lähestymistavan avulla on mahdollista analysoida sitä, missä määrin valtiosäännössä määritelty vallankäyt-

töjärjestelmä vastaa todellisuutta tämän päivän Suomessa ja mitä osaa edustuksellinen demokratia näyttelee yhteiskunnallisen vallan ja vaikutusvallan käytön kokonaisuudessa, kun otetaan huomioon sekä korporatismista, asiantuntijavallasta, taloudellisesta vallasta että joukkotiedotuksen kasvaneesta roolista käyty keskustelu.

Klassisen eliittitutkimuksen näkökulmasta keskeinen tutkimusongelma on, hallitseeko Suomea yksi yhtenäinen valtaeliitti, useampi keskinäisessä kilpailullisessa suhteessa oleva eliitti vai onko yhteiskunnan valtarakenne niin hajaantunut, ettei ole perusteltua puhua eliittivallasta. Erikseen tarkastellaan naisten ja miesten asemaa suomalaisessa vallankäyttöjärjestelmässä.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa suomalainen valtaeliitti (Mills 1956) identifioidaan institutionaalisten asemien lähestymistavalla (*posi-*

tional approach). Lähestymistavan käyttö etenee siten, että aluksi selvitetään tutkimuksen kohteena olevilta yhteiskuntapolitiikan sektoreilta ne organisaatiot, jotka merkitsevät käsiksi pääsyä valtaresursseihin. Eliitin jäseniksi luokitellaan henkilöt, jotka toimivat näissä organisaatioissa johtavissa asemissa. (ks. esim. Moyser ja Wagstaffe 1987.) Tutkimus kohdistuu siten enemmän yhteiskunnallisiin asemiin ja rooleihin kuin niissä toimiviin henkilöihin. Vaikka lähestymistapa ei ole teoreettisesti ongelmaton (ks. esim. Ruostetsaari 1989), se tarjoaa käsillä olevalle tutkimusprojektille käyttökelpoisen lähtökohdan. Projektin toisessa vaiheessa institutionaalisten asemien lähestymistavan tuottamaa kuvaa suomalaisen yhteiskunnan valtarakenteesta syvennetään ja kontrolloidaan asiantuntijamenetelmällä (*reputational method* = haastattelut/paneeli).

Vallankäytön empiiristä tutkimusta vaikeuttaa mm. se, ettei yleisesti hyväksyttyä valtat teoriaa ole olemassa. Yksimielisyyttä ei vallitse edes käsitteistä: on esitetty erilaisia näkemyksiä siitä, missä suhteessa valta (*power*) on lähikäsitteisiin. Esimerkiksi Dahl, March, Simon ja Nagel samastavat vallan ja vaikutusvallan (*influence*) käsitteet. Wrong, Merton ja Lasswell puolestaan katsovat, että valta sisältyy vaikutusvaltaan. Oppenheimin mukaan asia on päinvastoin: vaikutusvalta sisältyy valtaan. Karlsson sekä Bacharach ja Baratz taas pitävät tärkeänä näiden käsitteiden pitämistä kokonaan erillään. (Lane ja Stenlund 1984, 387; ks. Pitkänen 1991, 12.)

Institutionaalisten asemien lähestymistavan implikoima valtakonseptio on puhtaasti formalistinen ja rakenteellinen. Toimijan toiminta jää analyysin ulkopuolelle: analyysi kohdistuu enemmän potentiaaliseen kuin aktuaaliseen vallankäyttöön. Vallankäytön katsotaan selittyvän institutionaalisten rakenteiden ja asemien avulla.

Toinen tämän lähestymistavan ongelma on siten se, että se vallankäyttö, joka ei perustu formaaliin valtaresursseihin, jää analyysin ulkopuolelle. Virallinen asema ja vaikutusvalta eivät välttämättä kytkeydy yhteen: harmaan eminenssin mahdollisuus on otettava huomioon.

Vaikka tutkimuksen lähestymistapa on ensimmäisessä vaiheessa lähtökohdiltaan rakenneanalyttinen, sitä on modifioitu siten, että se ottaa huomioon toimijoiden toiminnan eikä jää puhtaasti rakenteelliselle tasolle. Esimerkiksi Giddensin (1984, 145—146) mukaan toiminnan käsite liittyy loogisesti vallan käsitteeseen, jolloin valta voidaan suhteuttaa vuorovaikutukseen kaksitahoises-

ti: vuorovaikutusprosessien institutionaalisenä piirteenä ja strategisen käyttäytymisen keinona tulosten saavuttamiseksi. Tämä pyrkimys näkyy tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa valtaeliitille kohdistetussa postikyselyssä sen jäsenten valtavisioita ja vallankäytön mekanismeja koskevinä kysymyksiä ja toisessa vaiheessa asiantuntijamenetelmän käyttönä.

Eliittitutkimuksen metodeista juuri asiantuntijamenetelmä ottaa eksplisiittisimmin huomioon valtailmiön moniulotteisuuden (ks. esim. Hoffman-Lange 1987, 31). Eliittitutkimuksen yhtenä tärkeimpänä tehtävänä on pidetty juuri formaaliin asemiin perustuvan vallan ja tosiasiallisen vallankäytön välisen suhteen analysoimista (Giddens 1974, 4).

Vaikka valta voidaan perustellusti ymmärtää pitkälti institutionaalisenä ilmiönä, joka liittyy yhteiskunnallisiin rooleihin ja asemiin (Mills 1956), sen aktuaalinen käyttö tai käyttämättä jättäminen ei ole riippumatonta näissä rooleissa ja asemissa toimivista henkilöistä. Näin ollen käsillä olevassa tutkimuksessa lähdetään siitä, että vaikutusvalta valtaa laaja-alaisempänä ilmiönä voi perustua sekä muodollisissa hierarkioissa oleviin asemiin ja niiden antamaan auktoriteettiin että informaaliin tekijöihin (esim. yksilöiden taidot, kyvyt ja karisma), jotka eivät ole palautettavissa muodollisiin asemiin (Ruostetsaari 1989, 70; Wrong 1979, 23; Petersson 1987, 17).

2. Tutkimusongelma

Institutionaalisten asemien lähestymistapaan sisäänrakennettu formalistinen valtakonseptio nousi ongelmaksi laadittaessa valtaeliitille kohdistettavaa postikyselylomaketta. Valtaeliitin koheesion selvittämiseksi sen jäsenten valtavisioita verrataan muun väestön käsityksiin.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kansalaisten käsityksiä suomalaisten instituutioiden vallasta marraskuussa 1991 tehdyn kyselytutkimuksen avulla. Sekä valtaeliitille että koko väestöä kuvaavalle otokselle esitettiin kysymys:

Kuinka paljon tosiasiallista vaikutusvaltaa arvioit seuraavilla tahoilla olevan yhteiskunnallisiin päätöksiin, jotka vaikuttavat kansalaisten tai kansalaisryhmien elämään?

Vastaajia pyydettiin arvioimaan 22:n eri institution tämänhetkistä vaikutusvaltaa asteikolla 4—10 (4 = ei lainkaan vaikutusvaltaa, 10 = hyvin paljon vaikutusvaltaa) ja sen jälkeen esittä-

mään arvio siitä, miten kunkin mainitun tahon vaikutusvalta kehittyi 1990-luvulla (kasvaako, pysykö ennallaan, heikkeneekö, EOS).

Kysymyksen muotoilu viittaa valtailmiön monilotteisuuteen siten, että kaikkia kansalaisten elämään merkittävästi vaikuttavia päätöksiä ei tehdä vain politiikan alueella.

Aluksi tarkastellaan erilaisten väestöryhmien arvioita eri instituutioiden tämänhetkisestä tosiasiallisesta yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta. Toiseksi tarkastellaan eri väestöryhmien käsityksiä näiden instituutioiden asemassa 1990-luvulla tapahtuvista muutoksista.

Projektin tässä vaiheessa ei vielä ole käytävissä tilastollisesti käsiteltyä materiaalia valtaeliitin vaikutusvaltavisioista. Kansalaisten vaikutusvaltavisioita verrataan soveltuvin osin Pitkäsen analysoimiin kansanedustajien vaikutusvaltakäsityksiin 1980-luvun puolivälissä ja Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksen vuotta 1990 koskeviin kansalaisten ja yritysjohtajien valtakäsityksiin. Lopuksi tarkastellaan, miten kansalaisten vaikutusvaltavisiot ovat muuttuneet 1970-luvun puolivälin jälkeen. Tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomata, että kysely tehtiin marraskuussa 1991 devalvaation jälkeisenä viikonloppuna.

3. Tutkimusaineisto

Sama vallankäyttöä koskeva kysymyspatteri esitettiin sekä valtaeliitille että koko väestöä edustavalle otokselle. Koko väestöä kuvaava aineisto on kerätty Suomen Gallup Oy:n Suomi-Kanavalla 15. 11.—19. 11. 1991, ja sen tarkoitus on edustaa maan 15—65 vuotiasta väestöä.

Suomi-Kanava on uusi, vuodesta 1990 käytössä ollut tutkimusjärjestelmä, jolla kerätään tietoa vakinaiselta vastaajakunnalta mikrotietokoneiden avulla. Tuhanteen suomalaisen kotitalouteen on asennettu mikrotietokone. Näistä 500 on Helsingin alueella. Toiset 500 kotitaloutta muodostavat koko valtakunnan kattavan Suomi-Kanavan. Talouden jäsenet on perehdytetty laitteen käyttöön mikrotietokoneen tuonnin ja asennuksen yhteydessä. Tutkimuslomakkeisiin vastaaminen ja laitteen käyttö ei vaadi atk-tekniikan tuntemusta. Talouskohtainen vastausprosentti pidetään jatkuvasti yli 80 %:n tasolla viikottain tavoitettavissa olevista kotitalouksista.

Suomi-Kanavalla näyte edustaa alueellisesti ja demografisesti koko Suomen kotitalouksia. Otanta on toteutettu monivaiheisena ositettuna otantana, jonka tuloksena on kiinteä tutkimusnäyte. Näyt-

teen rakennetta valvotaan ja ylläpidetään jatkuvasti. Näytteen edellyttämä määrä kotitalouksia on Suomi-Kanavaa muodostettaessa jaettu alueellisesti lääneittäin. Tämän jälkeen kunkin läänin sisällä kotitalouksien määrä on jaettu kuntatyypeittäin. Kunnat on ryhmitelty kuntatyypeittäin siten, että kaupungit on jaettu asukasmäärän mukaan suuriin ja pieniin kaupunkeihin ja maalaiskunnat kolmeen luokkaan väestön elinkeinokajautuman mukaan. Tutkimuskunnat on valittu edustavasti. Talouskohtaisen näytteen voidaan katsoa vastaavan myös henkilötantaan perustuvaa näytettä.

Kun kotitalouksia valittiin näytteeseen kuntatasoisena vertailuaineistona, käytettiin Tilastokeskuksen vuoden 1988 tulonjakotilaston sitä tietokantaa, jonka havaintoyksikkönä on kotitalous. Kyseinen lähde on nk. virallinen tilasto, ja Tilastokeskus pitää sitä kotitaloustiedustelua tarkempana. Näytettä muodostettaessa ja ylläpidettäessä kriteerinä on pidetty asutokunnan kokoluokkaa ja asutokunnan viitehenkilön sosioekonomista asemaa.

Mikrotietokoneen käytön on katsottu herättävän kysymyksen sillä koottujen aineistojen edustavuudesta. Pertti Suhosen mukaan suomalaisesta aikuisväestöstä osa jää väistämättä sen perusjoukon ulkopuolelle, joka on kykenevä ja halukas ottamaan vastaan tietokoneen sitoumuksineen. »Eryteisesti vanhemmissa ikäryhmissä valikoituminen tutkimukseen voi olla hyvinkin selvää. Tietokoneen käyttöön halukkaitten ja ulkopuolelle jäävien välillä on ilmeinen ero yhteiskunnallisissa ajattelutavoissa ja mielipiteissä.» (Suhonen 1991, 24—25)

Viimeksi mainitun väittämän verifiointiseksi tarvittaisiin tutkimusasetelma, jossa sama kysymys esitetään otokselle sekä Suomi-Kanavassa että jo pitkään käytössä olleen henkilökohtaisen haastattelun ja postikyselyn kautta. On ilmeistä, että iällä on oma vaikutuksensa myös näillä menetelmillä saataviin tuloksiin.

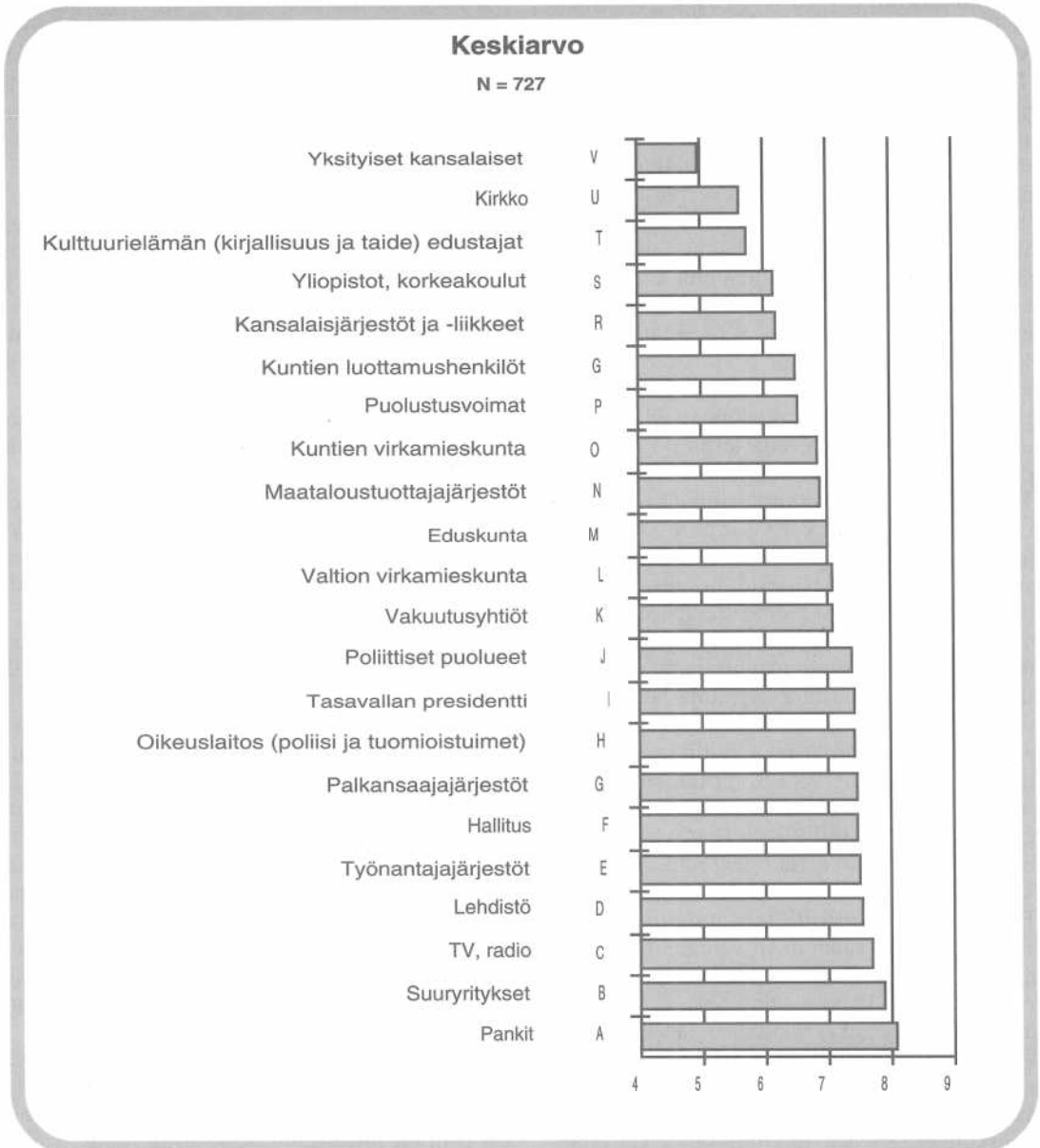
Suomi-Kanavan etuna voidaan pitää sitä, että se nopeuttaa tutkimusprosessia. Ainutlaatuista *survey*-tutkimuksen historiassa on se, että saman vastaajan antamia tietoja voidaan kumuloida pitkän ajan kuluessa yhdistelemällä eri tutkimuksissa annettuja vastauksia. Yksilökohtaisten muutosten tutkiminen helpottuu pysyvän paneeliasetelman avulla.

4. Käsitukset yhteiskunnallisen vaikutusvallan tämänhetkisestä jakautumisesta

4.1. Koko väestö

Kansalaisten käsityksen mukaan suurinta yhteiskunnallista vaikutusvaltaa käyttävät instituutiot toimivat *talouden* alueella. Selvästi merkittävim-

miksi vaikutusvallan käyttäjäksi kansalaiset arvioivat pankit, joiden jälkeen hyvänä kakkosena tulevat suuryritykset. Nämä kaksi instituutiota erotuvat selvästi muista kansalaisten antamien »vaikutusvalta-arvosanojen» keskiarvoilla mitattuna: arvosanan 9 tai 10 antoi pankeille 39 % vastaajista ja suuryrityksille 34 % vastaajista (kuvio 1).

Kuvio 1. Tämänhetkinen vaikutusvalta asteikolla 4—10

Tulosta ei voida pitää yllättävänä. Jo vuonna 1990 Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksen (EVA 1990a) mukaan useimpien kansalaisten mielestä juuri pankeilla (91 % tätä mieltä) ja suuryrityksillä — samoin kuin puolueilla (67 %) — oli liikaa »yhteiskunnallista määräysvaltaa». Useimpien yritysjohtajien visioissa pankeilla oli kyllä liikaa valtaa (74 %), mutta vieläkin useampien yritysjohtajien mielestä liikaa valtaa oli ammattiyhdistysliikkeellä (84 %). Vain 29 % yritysjohtajista katsoi, että suuryrityksillä on liikaa valtaa (EVA 1990b).

Toiseksi vaikutusvaltaisimpia instituutioita ovat kansalaisten käsityksen mukaan *joukkotiedotusvälineet*: TV ja radio arvioidaan instituutioista kolmanneksi ja lehdistö neljänneksi vaikutusvaltaisimmaksi. EVA:n tutkimuksiin verrattuna on havaittavissa olennainen ero. EVA:n tutkimuksessa sähköisen viestinnän ja lehdistön järjestys oli käänteinen: sekä yritysjohtajien että kansalaisten näkemyksen mukaan liikaa valtaa oli enemmän lehdistöllä kuin yleisradiolla. EVA:n tutkimuksissa kansalaisten liikaa valtaa -arvioissa lehdistö oli kuudes ja yleisradio vasta yhdestoista. Yritysjohtajilla sijaluvut olivat korkeammat eli neljäs ja kuudes. On mahdollista, että termi »Yleisradio» herättää erilaisia mielikuvia kuin »TV ja radio».

Kolmanneksi vaikutusvaltaisimmaksi ryhmäksi kansalaiset arvioivat *korporatiivisen koneiston*. Viidenneksi vaikutusvaltaisimmaksi instituutioksi arvioidaan työnantajajärjestöt ja seitsemänneksi vaikutusvaltaisimmaksi palkansaajajärjestöt. Näiden väliin — lähemmäksi palkansaajajärjestöjä — mahtuu hallitus. Maataloustuottajajärjestö(t) arvioidaan edellä mainittuja järjestöjä heikommiksi vaikuttajiksi. EVA:n tutkimuksessa kansalaiset sijoittivat liikaa valtaa -listalla ay-liikkeen ja työnantajajärjestöt sijoille 7 ja 8. Yrittäjien mielestä juuri ay-liikkeellä on kaikkein eniten liikaa valtaa, työnantajajärjestöillä jopa liian vähän. Maataloustuottajajärjestöt eivät olleet mukana EVA:n tutkimuksissa.

Perinteisillä *poliittisilla instituutioilla* on kansalaisten mielestä vähemmän valtaa kuin keskeisillä taloudellisilla, joukkotiedotuksen ja etujärjestöjen toimijoilla. Palkansaajajärjestöjä voimattomammiksi vaikuttajiksi arvioidaan tasavallan presidentti, poliittiset puolueet, eduskunta ja kuntien luottamushenkilöt. Eduskuntaa vaikutusvaltaisempaan pidetään vielä vakuutusyhtiötä ja valtion virkamieskuntaa. EVA:n tutkimuksessa kansalaisten valtavisio oli sikäli »perinteinen», että liikaa valtaa oli juuri puolueilla ja hallituksella, kun taas

presidentin valtaa pidettiin sopivana ja eduskunnan valtaa liian vähäisenä. Yritysjohtajien valtavisio erosi kansalaisten vastaavasta ainoastaan siinä suhteessa, että he pitivät myös hallituksen valtaa verraten sopivana.

EVA:n tutkimuksessa kansalaisista 53 % oli sitä mieltä, että »virkamiehistöllä» oli liikaa valtaa (4. sija!), yritysjohtajista samaa mieltä oli jopa 57 % (5.). »Kuntien päätöksentekijöiden» määräysvaltaa kummallakin taholla pidettiin verrattain sopivana. Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa kansalaiset arvioivat valtion virkamieskunnan kahdenneksitoista vaikutusvaltaisimmaksi instituutioksi ja siten eduskuntaa merkittävämmäksi. Kuntien virkamieskunta löytyy sijaluvulta 17, toki selvästi ennen kuntien luottamushenkilöitä.

Pohdinnan arvoiseksi kysymykseksi jää oikeuslaitoksen rooli, joka sijoittuu kahdeksanneksi keskeisimmäksi vaikuttajaksi heti palkansaajajärjestöjen jälkeen ja ennen presidenttiä. Esitetyssä kysymyksessä oikeuslaitoksella tarkoitettiin sekä poliisia että tuomioistuinlaitosta. EVA:n tutkimuksissa poliisin valtaa pidettiin sopivana, ellei jopa liian vähäisenä.

Virkamieskunnan vaikutusvallan arvioiminen oli kansalaisille vaikeaa. 16 % ei osannut esittää arviota lainkaan.

Puolustusvoimilla on kansalaisten mielestä melko paljon vaikutusvaltaa: 16. sija ennen kuntien luottamushenkilöitä. EVA:n tutkimuksessa kansalaiset pitivät tämän instituution vaikutusvaltaa sopivana, yritysjohtajat jopa liian vähäisenä.

Kansalaisten usko tieteen ja tutkijoiden yhteiskunnalliseen vaikutusvalttaan on varsin vähäistä. Yliopistot ja korkeakoulut sijoittuvat kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden jälkeen viimeiseksi ennen hännänhuippukategoriaa, jonka muodostavat kulttuurielämän (kirjallisuus, taide) edustajat, kirkko ja yksityiset kansalaiset. Vastaajista 38 % katsoi, että yksityisillä kansalaisilla ei ole lainkaan vaikutusvaltaa. EVA:n tutkimuksessa kirkon valtaa pidettiin yleisesti sopivana. Yliopistojen valtaan kansalaiset olivat pääosin tyytyväisiä, kun taas jopa yli puolet yritysjohtajista piti tämän instituution valtaa liian vähäisenä. Sekä kansalaiset (84 %) että yritysjohtajat pitivät yksityisten kansalaisten valtaa liian vähäisenä.

Weijo Pitkäsen (1989) haastattelututkimuksessa kansanedustajille vuonna 1984 esitetty vaikutusvaltakysymys oli sama, mutta arvioitavina olivat osin eri instituutiot. Kansanedustajien vaikutusvaltavisioissa keskeisimmäksi vaikuttajaksi nousi valtioneuvosto. Niin ikään joukkotiedotus-

välineet arvioitiin keskeisimpään vaikuttajaryhmään kuuluviksi. Kansalaisten käsityksistä poiketen varsinkin tasavallan presidentin, mutta myös eduskunnan ja virkamieskunnan vaikutusvallan katsottiin ylittävän työnantajien ja ay-liikkeen vaikutusvallan. Kansanedustajien arvioissa korostuivat siten politiikkalohkon toimijat.

Toinen selvä ero kansanedustajien ja kansalaisten arvioissa koskee pankkien ja suuryritysten vaikutusvaltaa. Kun kansalaisten arvioissa pankit ja suuryritykset nousivat vaikutusvallaltaan kahdeksi keskeisimmäksi instituutioksi, kansanedustajien arvioissa kärkeen heti valtioneuvoston jälkeen kylläkin sijoittui Suomen Pankki, mutta liikepankit ja varsinkin säästö- ja osuuspankit jäivät kauaksi jälkeen. On kuitenkin huomattava, että kansanedustajia haastateltiin ennen 1980-luvun jälkipuoliskon kasinotalouden ilmiöitä.

Kansanedustajien usko äänestäjien vaikutusvaltaan oli selvästi vahvempi kuin kansalaisten usko yksityisten kansalaisten vaikutusvaltaan, kun näiden tahojen saamia »arvosanoja» verrataan muihin arvioitavana olleisiin tahoihin.

4.2. Sukupuoli, ikä ja koulutus

Naisten ja miesten käsitykset yhteiskunnallisen vaikutusvallan jakautumisesta eivät poikkea merkittävästi toisistaan. Tulos on yhdenmukainen esim. Suhosen (1988) ja Uusitalon (1986) tutkimusten kanssa. Niiden mukaan suomalaisten miesten arvojen preferenssijakautuma on hyvin samankaltainen kuin naisten. Suurin näkemysero koskee työmarkkinasektoria. Naiset korostavat keskimääräistä enemmän työnantajajärjestöjen vaikutusvaltaa. Miesten arvioiden mukaan palkansaajajärjestöillä on enemmän vaikutusvaltaa kuin työnantajajärjestöillä. Naiset arvioivat myös tasavallan presidentin, oikeuslaitoksen, puolustusvoimien, kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden sekä korkeakoulujen yhteiskunnallisen vaikutusvallan suuremmaksi kuin miehet.

Kaikki *ikäryhmät* arvioivat pankit keskeisimmäksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaryhmäksi lukuunottamatta alle 25-vuotiaita, jotka sijoittavat ykkösjalalle hallituksen. Juuri tässä ikäryhmässä vaikutusvaltavisiot eroavat eniten väestön keskiarvoista. Nuoret pitivät eduskunnan vaikutusvaltaa suurempana kuin varttuneimmat ikäryhmät. Keskimääräistä suuremmaksi nuoret arvioivat niin ikään kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden sekä yksityisten kansalaisten vaikutusvallan, kun taas muita ikäryhmiä selvästi pienemmäksi nuoret ar-

vioivat puolueiden yhteiskunnallisen merkityksen. Nuorten vaikutusvaltakäsitykset näyttäisivät viittaamaan yhtäältä muita ikäryhmiä korkeampaan kansalaispätevyYTEEN, subjektiiviseen uskoon omiin vaikutusmahdollisuuksiin (käsitteestä esim. Pesonen ja Sänkiäho 1979, 248—249), mutta toisaalta vahvempaan uskoon poliittisen päätöksentekokoneiston vaikutusvallasta (taulukko 1). Viimeksi mainitun osalta vastaavaan tulokseen on aiemmin päätenyt Olavi Borg (1983, 226). Nuorten vanhempiä ikäryhmiä selvästi suurempi kansalaispätevyys on tullut esille useissa aiemmissä tutkimuksissa (esim. Suhonen 1988, 88).

25—34-vuotiaiden ikäryhmässä luottamus omaan kansalaispätevyYTEEN on jo selvästi karistunut, jos sitä mitataan kansalaisjärjestöille ja -liikkeille sekä yksityisille kansalaisille annettuina »vaikutusvalta-arvosanoina». Yllättäen myös korkeakoulujen vaikutusvalta arvioidaan keskimääräistä heikommaksi. Nuoret aikuiset arvioivat pankkien ja suuryritysten yhteiskunnallisen vaikutusvallan suuremmaksi kuin muut ikäryhmät. Keskimääräistä enemmän korostetaan myös oikeuslaitoksen (5.) yhteiskunnallista roolia kuten myös seuraavaksi vanhimmissa ikäluokassa.

Ikäryhmää 35—49 vuotta muista erottava piirre on työnantajajärjestöjen vaikutusvallan korostuminen ja heikoin »arvosana» eduskunnalle. Vanhinnan ikäryhmän (yli 50 vuotiaat) keskimääräiset »vaikutusvalta-arvosanat» ovat lähes kaikkien instituutioiden kohdalla muita ikäryhmiä korkeammat. Vanhin ikäryhmä sijoittaa muista poiketen palkansaajajärjestöt työnantajajärjestöjen edelle. Tässä ikäryhmässä uskotaan myös puolueiden vaikutusvaltaan muita ikäryhmiä enemmän.

Ammatillisella koulutuksella ei ole kovin suurta vaikutusta kansalaisten vaikutusvaltakäsityksiin. Kaikissa koulutusryhmissä pankit arvioidaan vaikutusvaltaisimmiksi instituutioiksi. Työnantajajärjestöt arvioidaan vaikutusvaltaisimmiksi ammatikoulun ja opistotasaisen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa. Hallitus ja palkansaajajärjestöt saavat korkeimmat sijoituksensa korkeakoulututkinnon suorittaneiden ryhmässä. Puolueiden vaikutusvallan arvioivat suhteellisesti ottaen korkeimmaksi henkilöt, jotka ovat suorittaneet joko ammattikursin, lyhyen ammatikoulutuksen tai saaneet koulutuksen työn ohessa. Tasavallan presidentin vaikutusvaltaa suurimpana pitävät opistotason tutkinnon suorittaneet. Heikoimpana maataloustuottajajärjestöjen vaikutusvallan näkevät ammattikoulutusta vailla olevat ja selvästi vahvimpana korkeakoulututkinnon suorittaneet.

Taulukko 1. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta ikäryhmittäin asteikolla 4—10

instituutio	ka	alle 25	25—34	35—49	yli 50
eduskunta	7.04	7.39	6.90	6.85	7.16
hallitus	7.53	7.83	7.51	7.44	7.38
kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	6.25	6.41	5.96	6.23	6.46
kirkko	5.66	5.45	5.48	5.73	5.95
kulttuurielämän edustajat	5.76	5.68	5.58	5.32	5.93
kuntien luottamushenkilöt	6.55	6.15	6.42	6.72	6.76
kuntien virkamieskunta	6.91	6.29	6.91	7.11	7.17
lehdistö	7.60	7.32	7.72	7.74	7.53
maaloustuottajajärjestöt	6.94	6.44	6.84	7.10	7.20
oikeuslaitos	7.46	7.12	7.57	7.58	7.49
palkansaajajärjestöt	7.52	7.19	7.49	7.54	7.79
pankit	8.11	7.73	8.28	8.21	8.10
puolueet	7.42	7.00	7.37	7.50	7.71
puolustusvoimat	6.59	6.32	6.53	6.55	6.91
suuryritykset	7.96	7.40	8.25	8.03	8.03
tasavallan presidentti	7.45	7.42	7.35	7.48	7.55
TV, radio	7.75	7.65	7.67	7.78	7.89
työnantajajärjestöt	7.58	7.21	7.56	7.76	7.66
vakuutusyhtiöt	7.11	6.64	7.12	7.25	7.29
valtion virkamieskunta	7.11	6.82	7.13	7.08	7.33
yksityiset kansalaiset	5.03	5.30	5.04	5.01	4.84
yliopistot, korkeakoulut	6.19	6.08	6.00	6.17	6.52
N = 727		169	175	217	167

4.3. Ammatti

Johtavassa asemassa olevien kansalaisten vaikutusvaltavissa silmiinpistävä on joukkotiedotuksen vaikutusvallan korostuminen: TV ja radio arvioidaan keskeisimmäksi vaikuttajainstituutioksi ja lehdistökin viidenneksi merkittävämmäksi. Kummankin ryhmän saamat »vaikutusvalta-arvosanat» ovat olennaisesti keskimääräistä korkeammat. Toinen »piikki» löytyy palkansaajajärjestöjen kohdalta: ne arvioidaan toiseksi vaikutusvaltaisimmaksi tahoksi. Lähin vertailukohta löytyy eläkeläisten ryhmästä, jossa palkansaajajärjestöt arvioidaan sijalle 3. Kolmas instituutio, jonka kohdalla johtajien arviot poikkeavat olennaisesti muista ammattiryhmistä, on pankit. Pankit arvioidaan vasta kuudenneksi merkittävämmäksi toimijaryhmäksi, kun ne muissa ryhmissä eläkeläisiä lukuun ottamatta arvioidaan vaikutusvaltaisimmiksi. Johtajat korostavat myös eniten oikeuslaitoksen (4.) ja vähiten vakuutusyhtiöiden yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Tieteen ja tutkimuksen (korkeakoulut) yhteiskunnallisen merkityksen arvioivat suurimmaksi johtajat yhdessä opiskelijoiden ja eläkeläisten kanssa (taulukko 2).

Ylempien toimihenkilöiden suhtautuminen ryhmänä joukkotiedotuksen vaikutusvaltaan on kaksijakoinen; yhtäältä lehdistö saa korkeimman (4.) ja toisaalta TV ja radio heikoimman sijoituksensa (9.) juuri tämän ammattiryhmän arvioinneissa. Toimeenpanokoneistonkin kohdalla sama malli toistuu: hallitus saa parhaan »arvosanansa», kun taas valtion virkamieskunta sijoittuu heikoimmin. Kuntien luottamushenkilöt saavat parhaan sijoituksensa (16.) sekä ylempien toimihenkilöiden että yrittäjien ja maanviljelijöiden arvioinneissa.

Varsinkin ylempiä toimihenkilöitä mutta myös kansalaisia keskimäärin heikompana alemmat toimihenkilöt näkevät hallituksen vaikutusvallan. Sitä vastoin työmarkkinasektori (palkansaaja- ja työnantajajärjestöt) arvioidaan keskimääräistä vaikutusvaltaisemmaksi.

Työntekijöiden visiot polarisoituvat työmarkkinan suhteen siten, että vastapuolen vaikutusvaltaa korostetaan ja omaa vähätellään. Työnantajajärjestöt (3.) — samoin kuin valtion virkamieskunta (10.) — saavat korkeimman sijoituksensa ja palkansaajajärjestöt matalimman (12.) juuri tämän ammattiryhmän arvioissa. Oikeuslaitos arvioidaan

Taulukko 2. Instituutioiden arvioidun vaikutusvallan mukainen sijajärjestys eri ammattiryhmissä

kaikkien ka	A	B	C	D	E	F	G	H
1 pankit	6	1	1	1	1	1	1	2
2 suuryritykset	3	2	2	1	2	2	4	1
3 TV, radio	1	7	3	4	5	2	3	4
4 lehdistö	5	3	6	5	6	10	9	6
5 työnantajajärjestöt	7	5	4	3	14	11	8	8
6 hallitus	8	4	9	8	7	8	2	13
7 palkansaajajärjestöt	2	6	5	12	4	4	7	3
8 oikeuslaitos	4	8	9	5	9	5	9	10
9 tasavallan presidentti	8	10	8	7	13	7	5	12
10 puolueet	8	8	7	9	3	14	11	5
11 vakuutusyhtiöt	15	14	11	10	11	13	13	9
12 valtion virkamieskunta	12	15	12	10	12	12	12	7
13 eduskunta	13	12	14	14	9	5	6	15
14 maataloustuottajajärjestöt	11	11	15	14	8	20	14	14
15 kuntien virkamieskunta	14	12	13	13	15	9	18	11
16 puolustusvoimat	16	17	16	16	17	17	15	19
17 kuntien luottamushenkilöt	18	16	17	17	16	16	18	18
18 kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	19	18	18	18	18	15	16	15
19 yliopistot, korkeakoulut	17	19	19	19	19	18	17	17
20 kulttuurielämän edustajat	20	20	20	20	20	21	20	21
21 kirkko	21	21	20	21	21	19	21	20
22 yksityiset kansalaiset	22	22	22	22	22	22	22	22
N = 728	34	78	136	173	40	26	147	43

- A = johtavassa asemassa toisen palveluksessa
 B = ylempi toimihenkilö
 C = alempi toimihenkilö
 D = työntekijä
 E = yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja
 F = maatalousyrittäjä
 G = koululainen tai opiskelija
 H = eläkeläinen

myös varsin merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi.

Yrittäjien tai yksityisten ammatinharjoittajien vaikutusvaltavisioissa neljä instituutiota saa ääriarvonsa. Puolueet arvioidaan jopa kolmanneksi vaikutusvaltaisimmaksi vaikuttajaryhmäksi. Yrittäjät uskovat suhteellisesti ottaen muita enemmän maataloustuottajajärjestöjen vaikutusvaltaan (8.), ja muita vähemmän tasavallan presidentin ja työnantajajärjestöjen merkitykseen.

Yrittäjienkin arvioita enemmän keskiarvoista poikkeavat maatalousyrittäjien vaikutusvalta-arviot (ks. myös Suhonen 1988, 113). Muita ammattiryhmiä olennaisesti vaikutusvaltaisempina instituutina maanviljelijät pitävät eduskuntaa (5.), jonka yhteiskunnallinen vaikutusvaltaa saa heiltä keskimäärin »arvosanan» 8.00, kun se muissa ammattiryhmissä keskimäärin on 7.04. Lähelle pääsevät ainoastaan opiskelijat, joiden arvoissa se sijoittuu 6. sijalle. Korkeimmat sijalukunsa maan-

viljelijöiden ammattiryhmässä saavat myös kuntien virkamieskunta, kansalaisjärjestöt ja -liikkeet ja kirkko. Keskimääräistä vaikutusvaltaisemmaksi ammattikunta arvioi myös TV:n ja radion, palkansaajajärjestöt ja oikeuslaitoksen. Heikoimmat sijalukunsa juuri maanviljelijöiltä saavat lehdistö, puolueet ja kulttuurielämän edustajat (viimeksi mainittu yhdessä eläkeläisten kanssa). Erityisen silmiinpistävää on oman etujärjestön arvostus: heikoimman sijoituksensa maataloustuottajajärjestö(t) saa(vat) juuri maanviljelijöiltä (20.), kun taas palkansaajajärjestöjä pidetään jopa neljänneksi keskeisimpänä vaikuttajana. Tätä ei voida pitää yllättävänä, kun muistetaan, miten ammattikunnan keskuudessa on koettu jo tapahtunut maataloustulon leikkaaminen ja Euroopan integraatiokehitys.

Opiskelijoiden vaikutusvalta-arvioissa korostuu erityisesti parlamentaarisen päätöksentekokoneiston asema. Muihin ammattiryhmiin verrattuna kor-

keimmat sijalukunsa saavat hallitus (2.) ja tasavallan presidentti (5.). Eduskunta arvioidaan myös varsin merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi (6.). Myös puolustusvoimien sijaluku on korkein opiskelijoiden piirissä. Suuryritysten ja kuntien virkamieskunnan vaikutusvaltaan opiskelijat suhtautuvat muita epäilevämmiin.

Eläkeläisten nykyhetkeä koskevia vaikutusvalta-arvioita voidaan pitää myös selkeästi erottuvina. Korkeimmat sijaluvut eri ammattiryhmien vaikutusvalta-arvioissa saavat juuri eläkeläisiltä vakuutusyhtiöt ja valtion virkamieskunta. Myös palkansaajajärjestöjen, puolueiden ja kirkon vaikutusvallan eläkeläiset arvioivat keskimääräistä suuremmaksi. »Minimiarvosanansa» eläkeläisten arvioissa saavat hallitus (13.), oikeuslaitos (10.) ja eduskunta (15.). Kun opiskelijoiden vaikutusvaltavioissa korostui poliittisen päätöksentekokoneiston vaikutusvalta, eläkeläisten kohdalla tilanne oli päinvastainen. Heikoimmat sijoituksensa eläkeläisiltä saivat hallitus (13.), eduskunta (15.) ja oikeuslaitos (10.). Ehkä yllättäen puolustusvoimien vaikutusvalta arvioidaan heikoimmaksi tässä ryhmässä.

4.4. Asuinalue

Kokonaisuudessaan maan eri osissa asuvien kansalaisten vaikutusvaltavioit eivät poikkea merkittävästi toisistaan, joskin eräiden instituutioiden kohdalla tulee esille painotuseroja. Kun keskimäärin koko maassa lehdistö arvioidaan neljänneksi vaikutusvaltaisimmaksi instituutioksi, merkittävästi vähemmän vaikutusvaltaa lehdistöllä katsovat olevan maaseudulla ja varsinkin Keski- ja Pohjois-Suomessa asuvat. Niin ikään tasavallan presidentti nähdään maaseudulla merkittävämmäksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi kuin pääkaupunkiseudulla ja muissa kaupungeissa. Tämän tahon vaikutusvaltaa ei kuitenkaan korostettu niin paljon Pohjois-Suomessa kuin Keski-Suomessa. Edellä jo viitattiin maanviljelijäväestön vähäiseen uskoon etujärjestöjensä vaikutusvaltaan. Tämä tulee esille myös alueittaisessa tarkastelussa. Maataloustuottajajärjestö(je)n yhteiskunnallista vaikutusvaltaa heikoimpana pidetään juuri maaseudulla sekä Keski- ja Pohjois-Suomessa.

4.5. Puoluekanta

Puoluekanta vaikuttaa olennaisesti kansalaisen käsitykseen yhteiskunnallisen vaikutusvallan jakautumisesta. Suomen Keskustan ja Kansallisen

Kokoomuksen kannattajat arvioivat pankit keskeisimmiksi, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen, Vasemmistoliiton, Vihreän liiton ja muiden puolueiden kannattajat vasta toiseksi vaikutusvaltaisimmiksi instituutioksi heti suuryritysten jälkeen (taulukko 3).

Keskustan kannattajat poikkeavat muiden puolueiden kannattajista merkittävästi siinä, että palkansaajajärjestöjen arvioidaan olevan pankkien kanssa yhtä merkittävä vaikuttajaryhmä. Keskustalaiset arvioivat suuryritykset vasta neljänneksi merkittävimiksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajiksi. Lehdistön (11.) ja työnantajajärjestöjen (10.) yhteiskunnallisen merkityksen puolueen kannattajat arvioivat heikommiksi kuin muiden puolueiden kannattajat keskimäärin. SDP:n kannattajien tavoin keskustalaiset näkevät tasavallan presidentin vaikutusvallan varsin suureksi (5.). Onko sitten kysymyksessä puolueen oppositio- vai hallituskauden opetus, kun sen kannattajat korostavat muiden puolueiden kannattajia enemmän valtion virkamieskunnan vaikutusvaltaa? Keskustan kannattajat näkevät muita suurempana myös kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden yhteiskunnallisen merkityksen.

Keskustan kannattajat suhtautuvat olennaisesti eri tavalla maataloustuottajajärjestö(je)n asemaan kuin muiden puolueiden kannattajat. Kun juuri keskustalaiset arvioivat maataloustuottajajärjestö(je)n yhteiskunnallisen vaikutusvallan heikoimmaksi (17.), SDP:n kannattajat näkevät sen varsin huomattavaksi (8.).

Edelleen keskustalaiset arvioivat kirkon kulttuurielämän edustajien kanssa samantasoisiksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajiksi. Muut puolueet -ryhmässä kirkko jopa ohittaa kulttuurielämän edustajat. Kaikissa muissa puolueissa kulttuurielämän edustajat arvioidaan kirkkoa vaikutusvaltaisemmiksi. Maataloustuottajajärjestöihin suhtautumisen kanssa analogisena voitaneen pitää sitä, että keskustan — vahvan kuntapuolueen — kannattajat pitävät kuntien luottamushenkilöiden vaikutusvaltaa heikompana kuin muiden puolueiden kannattajat.

Kun keskustan — puolueen, jonka oma lehdistö on muita puolueita laajempi — kannattajat pitävät lehdistöä suhteellisen vähäisenä vaikuttajana, SDP:ssä sitä pidetään jopa neljänneksi keskeisimpänä yhteiskunnallisena vaikuttajana. Tätä ei voida pitää yllättävänä, kun muistetaan puolueen panos infokratiakeskustelussa ja julkinen keskustelu ennen puolueen marraskuun 1991 puoluekokousta. Sosiaalidemokraattien kohdalla toistuu sama ilmiö

Taulukko 3. Instituutioiden arvioidun vaikutusvallan mukainen sijajärjestys puoluekannan mukaan

kaikkien ka	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	MUUT
1 pankit	1	2	1	2	2	2
2 suuryritykset	4	1	2	1	1	1
3 TV, radio	3	3	3	4	8	3
4 lehdistö	11	4	5	6	6	5
5 työnantajajärjestöt	10	7	6	3	3	8
6 hallitus	8	9	8	13	5	6
7 palkansaajajärjestöt	1	12	4	8	11	7
8 oikeuslaitos	6	6	10	12	4	4
9 tasavallan presidentti	5	5	9	15	8	10
10 puolueet	9	10	7	7	10	11
11 vakuutusyhtiöt	12	11	15	5	7	11
12 valtion virkamieskunta	7	12	14	9	13	9
13 eduskunta	14	15	11	17	15	15
14 maataloustuottajajärjestöt	17	8	12	10	12	14
15 kuntien virkamieskunta	13	14	13	11	14	13
16 puolustusvoimat	15	16	16	14	17	18
17 kuntien luottamushenkilöt	18	17	17	16	16	16
18 kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	16	19	19	19	18	19
19 yliopistot, korkeakoulut	19	18	18	18	19	17
20 kulttuurielämän edustajat	20	20	20	20	20	21
21 kirkko	20	21	21	21	21	20
22 yksityiset kansalaiset	22	22	22	22	22	22
N = 728	109	82	114	18	59	31

kuin keskustan kannattajien suhtautumisessa maataloustuottajajärjestöihin ja ehkä myös lehdistöön: palkansaajajärjestöt arvioidaan heikommiksi vaikuttajiksi kuin muissa puolueissa keskimäärin (12.). Lähelle sijoittuvat ainoastaan Vasemmistoliiton kannattajat.

Kokoomuksen kannattajien vaikutusvaltavisiot sijoittuvat suurista puolueista lähimmäksi kansalaisten keskiarvoja. Eduskunnan yhteiskunnallisen vaikutusvallan puolueen kannattajat arvioivat suuremmaksi kuin muiden puolueiden kannattajat (11.) Tosin keskustan eduskunnalle antama »vaikutusvalta-arvosana» on korkeampi (7.28 / 7.11), mutta keskustalaisten listalla eduskunta sijoittuu vasta sijalle 14. Muiden puolueiden kannattajia suurempana kokoomuslaiset näkevät myös puolueiden (yhdessä Vasemmistoliiton kannattajien kanssa) ja vastaavasti heikompana vakuutusyhtiöiden ja valtion virkamieskunnan vaikutusvallan.

Vasemmistoliittolaisten vaikutusvalta-arvioissa huomion arvoista on Vihreän liiton kannattajien tavoin työnantajajärjestöjen sijoittuminen kolmanneksi keskeisimmäksi vaikuttajaksi suuryritysten ja pankkien jälkeen. Vakuutusyhtiöiden yhteiskunnallinen merkitys puolueen piirissä nähdään kaikkein vahvimpana (5.). Yleisemminkin Vasemmis-

toliiton kannattajia leimaa näkemys demokraattisen päätöksentekokoneiston voimattomuudesta. Heikoimmat vaikutusvaltasijoituksensa juuri Vasemmistoliitolta saavat hallitus, tasavallan presidentti, eduskunta ja oikeuslaitos. Korkeimmat sijalukunsa puolestaan saavat puolustusvoimat yhdessä kuntien virkamieskunnan ja luottamushenkilöiden kanssa, viimeksi mainittu yhdessä Vihreän liiton ja muut puolueet-ryhmän kannattajien kanssa. Näiden tahojen saamat »vaikutusvalta-arvosanat» ovat kuitenkin matalat muihin puolueisiin verrattuna, joten suhteellisen korkeat sijaluvut ovat tavallaan puolueen sijajärjestyksen »jäännöseriä». Vasemmistoliiton kohdalla arvioiden esittämistä myös vaikeuttaa puolueen kannattajien varsin pieni osuus otoksessa.

Vaikka Vihreän liiton ja Vasemmistoliiton kannattajien vaikutusvaltavisioiden on yhtäläisyyksiä, on niissä myös eroja. Vasemmistoliiton kannattajien arvioissa hallituksen ja oikeuslaitoksen vaikutusvallan varsin vähäiseksi vihreiden arvioissa nämä toimijat saivat korkeimmat sijoituksensa (5. ja 4.). Myöskin tasavallan presidentti arvioidaan suhteellisen merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Sitä vastoin TV:n ja radion vaikutusvalta puolueessa nähdään olennaisesti heikompa-

na kuin muissa puolueissa. Kun puolustusvoimat saivat toiseksi korkeimman vaikutusvaltasijalukunsa Vasemmistoliiton kannattajien visioissa, vihreiden kannattajien arvioissa sijaluku on alhaisin. Kuva kuitenkin tarkentuu, kun verrataan »vaikutusvalta-arvosanojen» keskiarvoja: Vihreän liiton kannattajien arvositat puolustusvoimille olivat matalimmat, vasemmistoliiton toiseksi alhaisimmat.

5. Vertailu 1970-luvun tilanteeseen

On mielenkiintoista vertailla edellä mainittuja tuloksia Pertti Pesosen ja Risto Sänkiähon teoksessa *Kansalaiset ja kansanvalta* (1979) esitettyihin tuloksiin kansalaisten vaikutusvaltavisioista, vaikakakaan käytetyt tutkimusmenetelmät eivät ole täysin identtiset. Pesosen ja Sänkiähon tulokset perustuvat vuonna 1975 tehtyihin haastatteluihin (N=1224). Vastaajia pyydettiin tuolloin kertomaan, mikä kahdeksasta mainitusta vaihtoehdosta vaikuttaa eniten, mikä toiseksi eniten ja mikä kolmanneksi eniten »ihmisten nykyisiin olosuhteisiin». Tarjotut vaihtoehdot olivat hallitus, eduskunta, kunnanvaltuusto ja muut kunnalliset elimet, valtion virastot, suuryritykset, työmarkkinajärjestöt, ulkomaiset suuryritykset ja kirkko (Pesonen ja Sänkiäho 1979, 52). Pankkeja ja joukkotiedotusvälineitä ei edes mainittu mahdollisina vallankäyttäjinä!

1970-luvun puolivälissä 1990-luvun alkuun tultaessa kansalaisten käsitykset yhteiskunnallisen vaikutusvallan jakautumisesta ovat muuttuneet dramaattisesti: 70-luvulla vallan katsottiin olevan poliittisilla instituutioilla. Nyt sen katsotaan olevan talouselämällä ja joukkotiedotusvälineillä. Kansalaisten usko poliittisen päätöksentekokoneiston ja edustuksellisen demokratian vaikutusvaltaan on romahtanut. 1970-luvun puolivälissä kansalaisilla oli vankka käsitys, että heidän olosuhteensa riippuvat ensisijaisesti maan poliittisen johdon, hallituksen ja eduskunnan, päätöksistä. Juuri eduskunnan ja hallituksen katsottiin vaikuttavan eniten ihmisten olosuhteisiin. Hallituksen mainitsi ensimmäiseksi 44 % ja eduskunnan 30 % vastaajista; yhtenä kolmesta tärkeimmästä päätöksentekijästä hallitusta piti 74 % ja eduskuntaa 78 %. Lähinnä tärkeimpänä päätöksentekijänä pidettiin joko kunnanvaltuustoa ja muita kunnallisia elimiä tai työmarkkinajärjestöjä. Kunnanvaltuuston asetti ensimmäiselle tilalle 6 % ja yhdeksi kolmesta valankäyttäjistä 46 %, työmarkkinajärjestöt mainitsi

vastaavasti 10 % ja 52 %. Muut neljä vaihtoehtoa saivat näiden rinnalla vain vähän valintoja.

Kaikkein vähiten merkitystä arveltiin olevan ulkomaisilla suuryrityksillä, jotka mainitsi yhteensä 4 % vastaajista, sekä kirkolla (6 %) ja valtion virastoilla (6 %). Suuryritysten vaikutusta piti ensiarvoisimpana 3 % ja yhtenä maininnan arvoisena 15 % vastaajista. (mt., 53.)

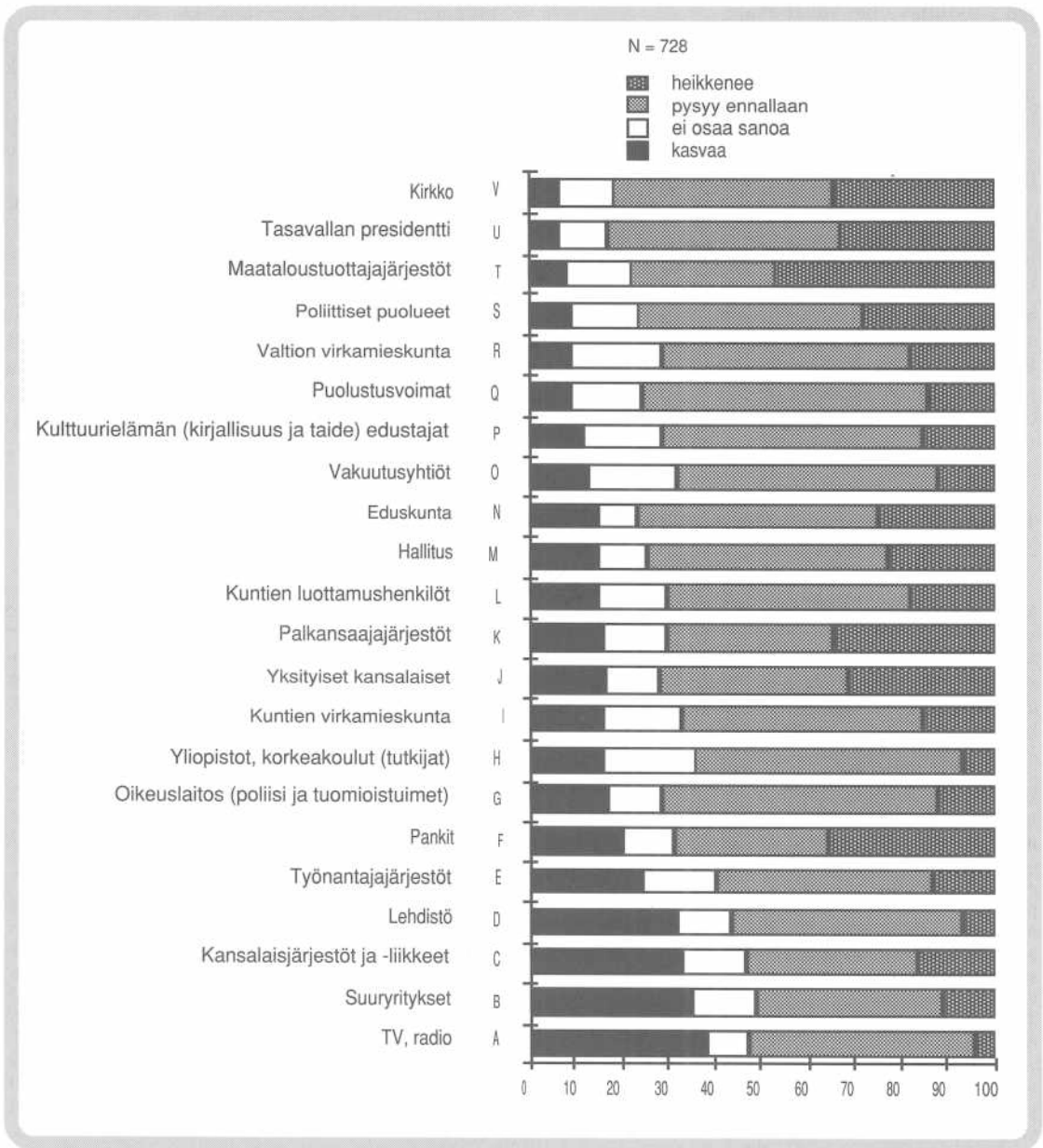
Yhteistä kansalaisten vaikutusvaltakäsityksille sekä vuonna 1975 että vuonna 1991 oli se, että maantieteellisellä asuinalueella ei ollut niihin suurta vaikutusta. Selvin yhtenevyys on ehkä siinä, että molempien tutkimusten mukaan Pohjois-Suomessa työmarkkinajärjestöjen vaikutusvalta arvioitiin suuremmaksi kuin muualla maassa. Niin ikään paljolti yhdensuuntaiset olivat tutkimusten tulokset iän vaikutuksesta vaikutusvaltakäsityksiin. Molempien tutkimusten mukaan nuoret korostavat vanhempia ikäluokkia enemmän poliittisen päätöksentekokoneiston (eduskunta, hallitus) vaikutusvaltaa, kun taas työmarkkinajärjestöjä valta-keskuksena pitivät varsinkin keski-ikäiset ja kirkon vaikutusta painottivat kaikkein vanhimmat suomalaiset. Ammatin suhteen tutkimusten tulokset eivät olleet kovin yhtenevät, mikä osittain johtuu esitettyjen vaihtoehtojen erilaisuudesta. Yhteistä oli kuitenkin se, että eri ammattiryhmissä instituutioiden yhteiskunnallista vaikutusta arvioitiin jossakin määrin eri tavalla. 1970-luvun puolivälissä eduskunta ja hallitus nousivat keskeisimmiksi vaikuttajiksi kaikkiin puolueisiin kuuluneiden vastaajien arvioissa. Yleensä hallituksella nähtiin olevan valtaa enemmän kuin eduskunnalla.

6. Arviot vaikutusvallan muutoksista 1990-luvulla

Instituutiot, joiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan useimmat kansalaiset arvioivat kasvavan 1990-luvulla, ovat pitkälti samoja, joiden nykyinen vaikutusvalta arvioitiin suurimmaksi. Tosin eroakin on havaittavissa. Vaikka *joukkotiedotus* arvioitiin nykyiseltä vaikutusvallaltaan vasta toiseksi vaikutusvaltaisimmaksi ryhmäksi talouden jälkeen, sen vaikutusvalta tulee kuitenkin kasvamaan kansalaisten käsityksen mukaan enemmän kuin talouden. Ennen muuta sähköisen viestinnän yhteiskunnallisen merkityksen ennakoidaan korostuvan: TV ja radio on instituutio, jonka vaikutusvallan kaikkiin useimmat kansalaiset arvioivat lisääntyvän. *Talouden* lohkolla vaikutusvaltaisiksi arvioitujen suuryritysten oletetaan myös kasvattavan merkitys-

tään toiseksi eniten 1990-luvulla. Sitä vastoin pankkien suhteen arviot hajaantuvat: pankkien kyllä arvioidaan kuudenneksi yleisimmin lisäävän vaikutusvaltaansa, mutta samanaikaisesti tätä selvästi useammat kansalaiset odottavat niiden yhteiskunnallisen merkityksen supistuvan.

Niin ikään *korporatiiviseen koneistoon* luettavien instituutioiden vaikutusvallan arvioidaan kehittyvän toisistaan poikkeavalla tavalla. Kun työnantajajärjestöjen, palkansaajajärjestöjen ja hallituksen arvioitiin olevan nykyiseltä vaikutusvallaltaan kärkipään vaikuttajia ja varsin lähellä toi-

Kuvio 2. Arviot vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla (%).

siaan, tällä vuosikymmenellä vaikutusvallan oletetaan kallistuvan selvästi työnantajapuolen suuntaan. Työntajajärjestöjen vaikutusvallan oletetaan yleisemmin kasvavan kuin vähenevän. Sen sijaan palkansaajajärjestöille ja varsinkin maataloustuottajajärjestöille ennakoitaan yhteiskunnallisen merkityksen supistumista. On ilmeistä, että keskustelu EY-jäsenyydestä on vaikuttanut siihen, että lähes puolet vastaajista arvioi maatalouden etujärjestöjen vaikutusvallan vähenevän.

Edustuksellisen demokratian kehitys 1990-luvulla ei vaikuta kovin valoisalta: sekä eduskunnan, hallituksen, puolueiden, kuntien luottamushenkilöiden että varsinkin tasavallan presidentin vaikutusvallan useimmat kansalaiset arvioivat enemmän supistuvan kuin vahvistuvan.

Merkille pantavaa on, että jopa kolmanneksi yleisemmin kansalaiset ennakoivat kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan lisääntymistä. Tätä ei oikein voida tulkita uskoksi kansalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääntymiseen vaan ehkä enemmänkin sitä koskevaksi toiveeksi, koska yksittäisten kansalaisten vaikutusvallan useampi uskoo vähenevän kuin kasvavan. Kun vaikutusvaltaa ei uskota siirtyvän

myöskään virkamieskunnalle, koko poliittis-hallinnollinen järjestelmä näyttäisi menettävän vaikutusvaltaa median ja talouden suuntaan.

Yli 50-vuotiaiden ikäryhmässä suhtaudutaan optimistisemmin vakiintuneiden instituutioiden — myös poliittisten — vaikutusvallan lisääntymiseen. Tämän epäilijöitä löytyy eniten nuorten aikuisten eli 25—34-vuotiaiden ikäluokasta. Nuorimmassa ikäluokassa uskotaan taas eniten valtarakenteiden vakauteen (taulukko 4).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet uskovat yleisemmin kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden sekä yksityisten kansalaisten vaikutusvallan kasvuun, mikä viitannee kansalaispätevyyden tunteeseen, koska tämä arvio on harvinaisin ammattikoulutusta vailla olevien keskuudessa (taulukko 5).

Muita ammattiryhmiä selvästi yleisemmin johtajat arvioivat kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden vaikutusvallan kasvavan. Tämän ammattiryhmän instituutioiden vaikutusvallan kehitysarvioissa yleisesti painottuu negatiivinen suunta. Maatalousyrittäjät uskovat puolestaan poliittisen päätöksentekokoneiston yhteiskunnallisen vaikutusvallan vakauteen, jopa kasvuun. He arvioivat myös työmarkkinajärjestöjen yhteiskunnallisen merkityksen

Taulukko 4. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla eri ikäryhmissä (%)

instituutio	HEIKKENEE				KASVAA			
	alle 25	25—34	35—49	yli 50	alle 25	25—34	35—49	yli 50
eduskunta	24	29	27	18	11	12	16	21
hallitus	18	27	23	23	16	14	13	19
kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	10	21	16	18	32	32	38	28
kirkko	28	41	36	31	6	7	4	9
kulttuurielämän edustajat	9	20	15	15	16	12	11	11
kuntien luottamushenkilöt	12	21	20	16	13	11	16	18
kuntien virkamieskunta	12	14	17	17	14	13	18	17
lehdistö	2	7	8	10	32	37	36	23
maataloustuottajajärjestöt	29	52	51	53	12	6	8	7
oikeuslaitos	9	16	10	13	15	18	16	22
palkansaajajärjestöt	22	39	37	39	12	14	20	17
pankit	21	41	38	40	24	23	19	14
puolueet	19	34	29	30	7	9	8	13
puolustusvoimat	8	18	16	15	7	7	11	11
suuryritykset	9	10	13	11	24	41	37	36
tasavallan presidentti	28	31	32	43	8	5	6	2
TV, radio	1	3	5	7	39	42	37	36
työnantajajärjestöt	8	12	14	17	19	24	28	25
vakuutusyhtiöt	8	12	12	17	8	17	12	16
valtion virkamieskunta	8	22	20	19	8	9	10	10
yksityiset kansalaiset	20	37	36	30	22	16	17	10
yliopistot, korkeakoulut	5	10	7	0	9	18	19	12
N = 728	169	175	217	167	169	175	217	167

Taulukko 5. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla eri koulutusryhmissä (%)

instituutio	HEIKKENEE					KASVAA				
	A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
eduskunta	18	24	21	26	35	11	16	19	18	5
hallitus	19	24	23	19	28	10	12	21	17	10
kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	17	15	14	18	21	28	35	33	32	42
kirkko	17	30	30	43	58	3	4	9	10	4
kulttuurielämän edustajat	14	14	16	16	25	7	12	7	16	12
kuntien luottamushenkilöt	26	15	19	19	21	10	16	17	14	24
kuntien virkamieskunta	14	11	12	22	20	14	16	15	14	21
lehdistö	4	8	6	9	12	37	34	32	31	31
maataloustuottajajärjestöt	51	42	46	56	70	12	9	7	7	4
oikeuslaitos	12	13	15	12	14	17	24	15	16	15
palkansaajajärjestöt	26	33	35	39	58	18	21	17	15	12
pankit	26	41	33	40	51	25	19	19	18	18
puolueet	20	23	30	35	48	11	14	10	8	9
puolustusvoimat	14	17	10	16	27	12	9	6	7	14
suuryritykset	12	14	9	10	11	30	35	37	35	47
tasavallan presidentti	35	37	29	34	47	6	2	6	5	7
TV, radio	2	6	3	4	8	43	44	32	39	39
työnantajajärjestöt	8	16	13	11	21	22	27	25	26	28
vakuutusyhtiöt	16	12	9	13	20	9	16	18	12	12
valtion virkamieskunta	15	20	17	23	23	9	10	12	8	13
yksityiset kansalaiset	47	27	35	34	43	6	16	15	12	29
yliopistot, korkeakoulut	10	4	5	7	19	17	13	16	21	20
N = 728	56	141	160	127	72	56	141	160	127	7

A = ei ammattikoulutusta

B = ammattikurssi, lyhyt ammattikoulutus tai työn ohessa saatu koulutus

C = ammattikoulu, teknillinen koulu, kauppakoulu tai näihin verrattava

D = opistotasoinen koulutus

E = yliopisto- tai korkeakoulututkinto

korostuvan. Maatalousyrittäjien suhtautuminen ryhmänä omaan etujärjestöön on kaksijakoinen: keskimääräistä enemmän viljelijät uskovat maataloustuottajajärjestö(je)n vaikutusvallan sekä kasvavan (+21 %) että supistuvan (—62 %). Tämä viitanee melkoiseen neuvottomuuteen oman ammatin tulevaisuutta kohtaan (taulukko 6).

Asuinalueella näyttää olevan suurempi vaikutus ennakoituihin vaikutusvallan muutoksiin kuin sen nykyiseen jakautumiseen. Pääkaupunkiseutu erottuu omaksi ryhmäkseen. Muita alueita yleisemmin pääkaupunkiseudulla arvioidaan poliittisen päätöksentekokoneiston vaikutusvallan heikenevän. Harvinaisemmaksi tämä näkemys käy siirryttäessä muihin kaupunkeihin ja varsinkin maaseudulle. Muuta maata yleisemmin pääkaupunkiseudulla ennakoidaan myös työmarkkinajärjestöjen vaikutusvallan heikkenemistä. Sitä vastoin muita yleisemmin pääkaupunkiseudun asukkaat uskovat joukkotiedotuksen, suuryritysten sekä

kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden vaikutusvallan kasvuun. Näin ollen keskus-periferia -ulottuvuudella näyttää edelleen olevan poliittista relevanssia (taulukko 7).

7. Lopuksi

Voidaan kysyä, missä määrin on todennäköistä, että kansalaisten 1990-lukua koskevat vaikutusvaltavisiot, varsinkin poliittis-hallinnollisten instituutioiden osalta, tulevat todella realisoitumaan. On syytä korostaa, että tutkimus tehtiin marraskuussa 1991, jolloin yhteiskunnallista keskustelua hallitsi devalvaatio eikä suinkaan Suomen EY-jäsenyyskysymys. Tämän jälkeen EY-jäsenyyden mahdollisista vaikutuksista joukkotiedotusvälineet ovat jakaneet kansalaisille uutta tietoa, joskaan kokonaisuuden muodostaminen sen pohjalta EY-jäsenyyden eduista ja haitoista ei ole ollut kovinkaan helppoa. Tähän vastaaminen on äärimmä-

Taulukko 6. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla eri ammattiryhmissä (%)

instituutio	ka	KASVAA							
		A	B	C	D	E	F	G	H
eduskunta	15	17	15	15	14	10	19	14	22
hallitus	15	18	15	15	13	12	21	15	26
kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	33	51	34	37	34	26	29	30	14
kirkko	6	5	4	8	8	3	3	6	10
kulttuurielämän edustajat	12	8	15	11	11	16	13	17	3
kuntien luottamushenkilöt	15	14	22	14	18	15	—	9	18
kuntien virkamieskunta	16	24	18	15	14	13	18	15	22
lehdistö	32	34	39	31	36	19	28	31	28
maataloustuottajajärjestöt	8	9	4	3	10	9	21	10	8
oikeuslaitos	17	7	12	14	21	19	16	16	29
palkansaajajärjestöt	16	12	9	24	20	9	27	10	15
pankit	20	19	13	18	26	18	21	23	18
puolueet	09	—	10	12	7	2	10	4	30
puolustusvoimat	9	9	12	13	10	9	6	7	16
suuryritykset	35	37	53	36	34	26	25	26	52
tasavallan presidentti	6	5	8	4	4	6	2	8	6
TV, radio	38	42	43	37	34	29	48	35	58
työnantajajärjestöt	24	19	29	21	24	30	31	20	33
vakuutusyhtiöt	13	11	13	14	13	20	16	9	34
valtion virkamieskunta	9	13	9	9	10	12	9	6	18
yksityiset kansalaiset	16	18	21	14	14	21	15	21	7
korkeakoulut, yliopistot	16	24	23	16	15	7	13	10	29
N = 728		34	74	136	173	40	26	147	43

- A = johtavassa asemassa toisen palveluksessa
 B = ylempi toimihenkilö
 C = alempi toimihenkilö
 D = työntekijä
 E = yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja
 F = maatalousyrittäjä
 G = koululainen tai opiskelija
 H = eläkeläinen

sen vaikeaa, kun otetaan huomioon, että Euroopan yhteisön kehityssuunta on osittain avoin samoin kuin periaatteessa Suomen EY-jäsenyys. Joka tapauksessa on selvää, että EY-jäsenyys tulee mullistamaan suomalaisia valtarakenteita tavalla, mitä ei ole koettu sitten maan itsenäistymisen.

Mikäli Suomesta tulee 1990-luvulla EY:n jäsen, eduskunnan ja osin tasavallan presidentinkin osalta kansalaisten vaikutusvallan kehitysarvio vaikuttaa todennäköiseltä. Jäsenyyden perusteella eduskunnalta ja tasavallan presidentiltä siirtyy lainsäädäntövaltaa EY:n toimielimille. EY:n komission puheenjohtaja on arvioinut, että talous-, sosiaali-, ympäristö- ja verotusasioissa jopa noin 80 % kansallisten parlamenttien vallasta siirtyy Brysseliin ja Strasbourgiiin (*Suomen Kuvalehti* 14. 2. 1992). Oikeusministeri Hannele Pokan (1992) termein »EY:n jäsenyyden myötä Suomessa valtio-

valta kuuluisi edelleen kansalle, mutta vain siltä osin kuin se ei kuulu EY:lle». Tasavallan presidentin osalta tilanne on sikäli kaksijakoinen, että myös häneltä norminantovaltaa siirtyy EY:n toimielimille, mutta toisaalta jäsenyyden myötä kansallisen sisä- ja ulkopoliittikan raja entisestäänkin hämärtyy. Edellä mainitun ohella presidentin vallan vahvistumisen puolesta puhuu myös siirtymisen suoraan kaksivaiheiseen presidentinvaaliin.

Hallituksen yhteiskunnallisen vaikutusvallan supistuminen ei sen sijaan vaikuta todennäköiseltä, päinvastoin. On ilmeistä, että EY-jäsenyys vahvistaisi hallituksen valtaa, kun se vastaisi Suomen edustuksesta EY:n neuvostossa ja komissiassa, joille lainsäädäntövalta EY:n sisällä kuuluu. EY:n parlamenttihan, johon Suomikin saisi edustuksen, ei ole lakia säätävä, vaan olennaisesti lausuntoja antava toimielin. (ks. *Suomi ja Euroopan...* 1992.)

Taulukko 7. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla asuinpaikkakunnan mukaan (%)

instituutio	HEIKKENEE				KASVAA			
	ka	pää- kaup.	muu kaup.	maa- seutu	ka	pää- kaup.	muu kaup.	maa- seutu
eduskunta	25	30	26	21	15	16	14	16
hallitus	23	28	26	17	15	16	12	18
kansalaisjärjestöt ja liikkeet	16	16	14	19	33	45	32	29
kirkko	34	47	32	31	6	5	7	7
kulttuurielämän edustajat	15	14	14	16	12	15	12	12
kuntien luottamushenkilöt	18	14	19	18	15	16	13	16
kuntien virkamieskunta	15	19	15	13	16	8	16	19
lehdistö	7	7	5	8	32	39	34	27
maataloustuottajajärjestöt	47	60	44	44	8	7	7	10
oikeuslaitos	12	16	10	13	17	15	22	14
palkansaajajärjestöt	34	43	30	35	16	14	17	16
pankit	35	48	33	32	20	19	21	19
puolueet	28	36	27	26	9	14	9	7
puolustusvoimat	14	17	12	16	9	13	8	9
suuryritykset	11	14	8	12	35	41	35	31
tasavallan presidentti	33	40	31	32	6	5	5	6
TV, radio	4	6	2	6	38	47	39	34
työnantajajärjestöt	13	21	9	13	24	23	24	26
vakuutusyhtiöt	12	15	11	11	13	14	13	12
valtion virkamieskunta	18	20	18	16	9	7	9	10
yksityiset kansalaiset	31	30	31	32	16	20	16	15
yliopistot, korkeakoulut	7	13	5	7	16	19	15	15
N = 728		124	310	289	728	124	310	289

Taulukko 8. Arviot instituutioiden yhteiskunnallisen vaikutusvallan kehityksestä 1990-luvulla puoluekannan mukaan (%)

instituutio	KASVAA						
	ka	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	MUUT
eduskunta	15	15	14	22	11	10	29
hallitus	15	19	17	18	5	16	21
kansalaisjärjestöt ja -liikkeet	33	29	29	30	43	47	29
kirkko	6	8	6	9	10	5	17
kulttuurielämän edustajat	12	10	8	12	11	21	18
kuntien luottamushenkilöt	15	11	18	19	4	20	24
kuntien virkamieskunta	16	19	26	17	12	17	22
lehdistö	32	36	36	30	21	42	27
maataloustuottajajärjestöt	8	12	7	1	11	6	5
oikeuslaitos	17	16	20	21	22	13	18
palkansaajajärjestöt	16	17	18	15	37	14	5
pankit	20	16	15	17	21	25	16
puolueet	9	7	17	7	—	8	12
puolustusvoimat	9	11	10	13	8	5	5
suuryritykset	35	38	46	41	44	47	33
tasavallan presidentti	6	13	5	3	—	2	14
TV, radio	38	40	39	40	27	53	45
työnantajajärjestöt	24	32	21	23	27	32	34
vakuutusyhtiöt	13	11	21	9	15	18	11
valtion virkamieskunta	9	14	11	10	—	14	20
yksityiset kansalaiset	16	14	14	15	19	21	19
yliopistot, korkeakoulut	16	16	16	19	15	22	26
N = 728		109	82	114	18	59	31

Kansalaisten visio valtion virkamieskunnan vaikutusvallan voittopuolisesta supistumisesta on mahdollinen sitä taustaa vasten, että lainsäädännön ohella myös lainsäädännön valmisteluvaltaa siirtyy EY:n toimielimille, mutta toisaalta suomalaisia virkamiehiä nimitetään EY:n valmistelukooneistoon. Todennäköisempänä kuitenkin voitaneen pitää päinvastaista kehityssuuntaa: EY-jäsenyys edellyttää mittavaa valmistelutyötä kansallisella tasolla, mikä käsittää mm. direktiivien kansallisen voimaansaattamisen. Kuntien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden vaikutusvalta voi pikemminkin kasvaa kuin supistua valtionosuusudistuksen myötä, kun harkintavaltaa siirtyy valtion keskuhallinnosta kuntiin.

Kansalaisten usko oikeuslaitoksen (tuomioistuimet, poliisi) vaikutusvaltaan ja jopa kasvuun vaikuttaa perustellulta Suomen EY-jäsenyyden toteutuessa, joskaan kansalaisilla ei tutkimuskenttekehkellä marraskuussa 1991 voinut olla juurikaan tietoa EY-jäsenyyden vaikutuksista oikeuslaitoksen asemaan. EY-tuomioistuimen suomalaisesta käytännöstä poikkeava laaja harkintavalta ja sitovat ennakkoratkaisut sitovat kansalliset tuomioistuimet EY-oikeuden tulkintaan. Tätä kautta järjestelmä siirtää tuomiovaltaa kaupan vapautteen liitvissä kysymyksissä maan rajojen ulkopuolelle. Tuomarivallan kasvu onkin todennäköistä: EY-oikeuden tulkintaoikeus sekoittaa perinteistä valtiotelinten välistä vallanjakoa siten, että tuomioistuimille siirtyy lainsäädäntöön kuuluvia tehtäviä. EY-jäsenyyden myötä oikeussäädösten sisällön vahvistaisivat viime kädessä tuomioistuimet. (*Suomen Kuvalehti* 28. 2. 1992; *Suomi ja Euroopan...* 1992.)

EY-jäsenyyden myötä muutokset Suomen virallisessa, valtiolisessa valtarakenteessa tulevat kokonaisuudessaan olemaan varsin mittavia. Kun nämä muutokset näyttäisivät merkitsevän edustuksellisen kansanvallan rakenteiden vaikutusvallan supistumista — mikä kansalaisten arvion mukaan on jo nykyisellään verraten vähäinen — ei kysymystä ole syytä sivuuttaa sen enempiä päätöksentekijöiden kuin tutkijoidenkaan piirissä.

LÄHTEET

- Borg, Olavi (1983): Kuka vaikuttaa eniten päätöksiin Suomessa? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 3/1983, s. 213—232.
- EVA (1991a): *Suomi etsii itseään. Raportti suomalaisten asenteista 1991*. Elinkeinoelämän valtuuskunta, Helsinki.
- EVA (1991b): *Yritysjohdon arvomaailma. Raportti yritysjohattajien asenteista 1991*. Elinkeinoelämän valtuuskunta, Helsinki.
- Giddens, Anthony (1974): *Elites in the British Class Structure*. Teoksessa *Elites and Power in British Society*, toim. Philip Stanworth ja Anthony Giddens. Cambridge University Press, Cambridge.
- Giddens, Anthony (1984): *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyyssissä*. Otava, Keuruu.
- Hoffman-Lange, Ursula (1987): *Surveying National Elites in the Federal Republic of Germany*. Teoksessa *Research Methods for Elite Studies*, toim. George Moysen ja Margaret Wagstaffe. Allen & Unwin, London.
- Lane, Jan-Erik ja Hans Stenlund (1984): *Power*. Teoksessa *Social Science Concepts. A Systematic Analysis*, toim. Giovanni Sartori. Sage Publications, London.
- Mills, C. Wright (1956): *The Power Elite*. Oxford University Press, New York.
- Moysen, George ja Margaret Wagstaffe (1987): *Studying Elites*. Teoksessa *Research Methods for Elite Studies*, toim. George Moysen ja Margaret Wagstaffe. Allen & Unwin, London.
- Pesonen, Pertti ja Risto Sänkiäho (1979): *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. WSOY, Juva.
- Petersson, Olof (1987): *Introduktion*. Teoksessa *Maktbegreppet*, toim. Olof Petersson. Carlssons, Helsingborg.
- Pitkänen, Weijo (1989): *Kansanedustaja poliittisen vallan käyttäjänä*. Teoksessa *Suomen kansanedustusjärjestelmä*, toim. Martti Noponen. WSOY, Porvoo ja Juva.
- Pitkänen, Weijo (1991): *Läpivalaistu valta*. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki.
- Pokka, Hannele (1992): *EY ja kansallinen päätösvalta*. *Suomenmaa* 28. 2. 1992.
- Ruostetsaari, Ilkka (1989): *Energiapolitiikan määräytyminen*. Acta Universitatis Tamperensis, ser A, vol 278. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Suhonen, Pertti (1988): *Suomalaisten arvot ja politiikka*. WSOY, Juva.
- Suhonen, Pertti (1991): *Kaksisuuntainen peili*. Hanki ja jää, Helsinki.
- Suomen Kuvalehti* (14. 2. 1992): *Miten käy itsenäisyyden?*
- Suomen Kuvalehti* (28. 2. 1992): *Miten käy tuomiovallan?*
- Suomi ja Euroopan yhteisön jäsenyys. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle ja siihen liittyvä taustaselvitys* (1992). Valtion painatuskeskus, Helsinki 1992.
- Uusitalo, Liisa (1986): *Suomalaiset ja ympäristö*. Acta academiae oeconomicae Helsingiensis. Series A: 49, Helsinki.
- Wrong, Dennis H. (1979): *Power. Its Forms, Bases and Uses*. Basil Blackwell, Oxford.